

УДК 351.82:631.1

ЛАТИНІН Микола Анатолійович,
д-р держ. упр., проф., завідувач каф. економ.
політики та менеджменту ХарПІ НАДУ

ЗАСКАЛКІНА Оксана Михайлівна,
аспірант ХарПІ НАДУ

ОЦІНЮВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Оцінюються механізми державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України. Пропонується класифікація нормативно-правових актів шляхом їхнього групування за ознакою законодавчої регульованості функціонування ринкових інститутів (ціноутворення, власності, виробництва, землекористування, інвестування, інновацій, інфраструктури та сталого розвитку сільських територій).

Ключові слова: державне регулювання, механізм державного регулювання, інституціональне середовище, аграрний сектор економіки.

Latynin M. A., Zaskalkina O. M. Evaluation of mechanisms for state regulation of institutional environment in agricultural sector of economy of Ukraine

The article provides evaluation of mechanisms for state regulation of the institutional environment in the agricultural sector of the economy of Ukraine. A classification of legal acts by grouping them according to their legislative capacity for regulation of market institutions functioning (pricing, ownership, production, land use, investment, innovation, infrastructure and sustainable development of rural areas) is suggested.

Key words: state regulation, state regulation mechanism, institutional environment, agricultural sector of economy.

Постановка проблеми. Аграрний сектор економіки – особлива для держави галузь, ефективність якої залежить від виваженості та послідовності державної політики. Питання забезпечення дієвості механізмів державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки є основою реалізації економічного інтересу всіх його учасників, сприяє підвищенню мотивації праці та продуктивності сільськогосподарських підприємств, а також зростанню добробуту сільського населення. Водночас сьогодні аграрний сектор формує продовольчу, економічну, енергетичну й національну безпеку, є базою для вітчизняної економічної системи в бюджетотвірному та соціально-економічному плані, а отже, має важливе значення для довгострокового розвитку України. Нові зовнішні та внутрішні виклики, які постають перед Україною, вимагають оцінювання сучасного стану функціонування механізмів державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання функціонування механізмів державного регулювання аграрного сектору економіки України висвітлено в працях відомих науковців: О. Ю. Амосова, М. В. Дубініної, І. В. Карпової, Т. М. Лозинської, С. В. Майстра, Ю. О. Ульянченка, Н. Г. Циферової, М. В. Шульги та ін. Проте пошук шляхів удосконалення державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки потребує здійснення оцінювання його функціональних механізмів.

Метою статті є оцінювання механізмів державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України.

Виклад основного матеріалу. Однією із заporук дієвості державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки є координація діяльності органів публічної влади та їх підрозділів, які є основним базисом формування та реалізації політики в даній сфері, а також раціональний розподіл їх повноважень. Регулятивну політику в цій сфері здійснюють різні органи публічної влади, зокрема Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України, Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна України, центральні органи виконавчої влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, територіальні органи центральних

органів виконавчої влади, державні спеціалізовані установи та організації. Загальне регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки забезпечується Міністерством аграрної політики та продовольства України. Місцевими органами державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки є обласні та районні управління агропромислового розвитку. До галузевої компетенції належать такі центральні органи виконавчої влади: Державна ветеринарна та фітосанітарна служба України, Державне агентство земельних ресурсів України, Державне агентство лісових ресурсів України, Державне агентство рибного господарства України, Державна інспекція сільського господарства України та інші, діяльність яких є координованою [3].

Державне регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України реалізується через систему взаємоузгоджених механізмів: правового, економічного, адміністративного, соціального та інформаційного. Дослідження особливостей функціонування правового механізму державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України, з огляду на сучасні трансформаційні процеси, є вкрай важливим, оскільки законодавство визначає основні правила взаємодії всіх суб'єктів аграрно-економічних відносин і надає чи позбавляє стимулів для сталого розвитку вітчизняного сільського господарства та сільської місцевості в цілому. Так, правове регулювання здійснюється за допомогою Конституції України, кодексів та законів України, актів Верховної Ради України, Президента України і Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органів виконавчої влади, а також органів місцевого самоврядування.

Окремим сегментом документів з питань державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України є чергові та позачергові послання Президента України до народу України, Послання Президента України про внутрішнє та зовнішнє становище України до Верховної Ради України, національні програми реформ тощо. Також пріоритети розвитку інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України визначені в Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020 [12], Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року [10], Стратегії розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року [13].

Державна підтримка реалізації інтересів учасників інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України забезпечується за допомогою таких законів України: «Про основні засади державної аграрної політики до 2020 року» [11]; «Про державну підтримку сільського господарства України» [9]; «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції» [8] та ін.

Оцінювання сучасного стану функціонування правового механізму, здійснене за допомогою класифікації законодавчої регульованості питань функціонування ринкових інститутів (ціноутворення, власності, виробництва, землекористування, інвестування, інновацій, інфраструктури та сталого розвитку сільських територій), дозволяє зробити такі висновки:

– у законодавчих документах правові, економічні та організаційні засади функціонування складових інституціонального середовища в аграрному секторі економіки визначені лише частково, що негативно впливає на комплексність аграрного законодавства України;

– модернізації та оновлення потребують Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року [13], а також цілий ряд інших нормативно-правових актів, оскільки необхідно вирішити проблемні питання для підвищення ефективності функціонування ринкових інститутів;

– на сьогодні відсутній спеціальний нормативно-правового акт, який би відображав ідеї раціональної взаємодії всіх учасників інституціонального середовища, а також взаємоузгодженість та послідовність дій щодо реалізації пріоритетних напрямів державної політики в цій сфері.

До інструментів економічного механізму державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України належать: цінове регулювання, субсидії і дотації на придбання ресурсів, фінансово-кредитна бюджетна підтримка, спеціалізовані державні програми та проекти. Важливим інструментом є цінове регулювання шляхом запровадження мінімальних закупівельних цін (на зернові, насіння соняшнику, тваринницьку продукцію). Для здійснення ефективної цінової політики у 2005 р. був створений Аграрний фонд, який здійснює товарні або фінансові інтервенції на організованому аграрному ринку України, використовуючи найкращу ринкову кон'юнктуру [7, с. 10].

Невід'ємним інструментом економічного механізму є субсидії і дотації на виробництво та придбання ресурсів. На нашу думку, дрібні підприємства досі не спроможні розширювати і модернізувати власне виробництво, тому бюджетні кошти, що виділяються на їх підтримку, сприяють, з одного боку, зростанню особистих доходів власників, а з іншого – мало впливають на загальний розвиток галузі.

Дійовою складовою економічного механізму державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки є фінансово-кредитна бюджетна підтримка. Починаючи з 2000 р. надається часткова компенсація процентних ставок на отримання кредитів комерційних банків і здійснення лізингових платежів з визначеною кредитною ставкою, що компенсується, максимальним розміром кредитної ставки за залученими кредитами, а також порядком компенсації лізингових платежів [7, с. 11]. Однак за строками погашення переважають кредити, надані на строк до 1 року – їх частка в загальному обсязі кредитів, наданих у національній валюті, становить 47,9 %, від 1 до 5 років – 43,7 %, більше ніж 5 років – 8,4 %, що не сприяє поліпшенню інвестиційної активності аграрних товаровиробників [5].

Важливим інструментом є податкове стимулювання у вигляді фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП), а також спеціального механізму сплати податку на додану вартість (ПДВ). Так, протягом 2000 – 2013 рр. державна підтримка за допомогою спеціальних режимів та механізмів оподаткування зросла у 8 разів (табл.1), що в окремих галузях сільськогосподарського виробництва (наприклад, у тваринництві) дозволяє зберегти позитивні фінансово-економічні результати діяльності.

Вкрай важливим інструментом є спеціалізовані державні програми та проекти в структурі економічного механізму державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки. Державна підтримка здійснюється за такими напрямками: розвиток фермерства, кредитна кооперація, рослинництво, тваринництво, підвищення родючості ґрунтів, ведення сільського господарства на радіаційно забруднених територіях тощо [7, с. 11].

Так, видатки бюджету на аграрну галузь у загальних видатках стрімко скорочуються – якщо у 2009 р. на них припадало 2,32 %, то у 2014 р. – лише 1,56 %.

У 2016 р. видатки загального фонду держбюджету заплановано в розмірі 633,505 млрд грн та видатки спеціального фонду – 34,228 млрд грн [1].

Таблиця 1

Рівень податкового стимулювання аграрного сектору економіки України протягом 2000 – 2013 рр., млрд грн

Показник	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2013 у % до	
							2000	2012
Підтримка за допомогою спеціальних режимів та механізмів оподаткування, усього	2,1	5,2	16,4	16,0	17,2	18,3	871,4	106,4
За рахунок ФСП	1,4	1,4	2,8	3,1	3,3	3,5	250,0	106,1
За рахунок спецрежимів справляння ПДВ	0,7	3,8	13,6	13,9	13,9	14,8	2114,3	106,5

Членство України у Світовій організації торгівлі передбачає розподіл державної підтримки сільського господарства за видами «скриньок». В Україні від 75 до 80 % сукупної підтримки припадає на програми «жовтої скриньки», на «зелену» – відповідно 20 – 25 % (табл. 2).

Таблиця 2

Структура державної підтримки аграрного сектору економіки протягом 2011 – 2013 рр.

Захід	Обсяг фінансових ресурсів із державного бюджету, млн грн		
	2011	2012	2013
«Жовта скринька» (продуктова підтримка)	3 193,8	3 376,8	3 072,9
«Жовта скринька» (непродуктова підтримка)	2 643,2	2 288,6	1 828,9
Всього за програмами «жовтої скриньки»	5 837,0	5 665,4	4 901,8
«Зелена скринька»	8 209,9	8 504,8	8 621,2

Недостатнім є здійснення державної підтримки інституціонального середовища за рахунок розширення програм «зеленого кошика»: необхідність удосконалення інфраструктури, стимулювання інвестицій, поліпшення якості продукції та підвищення родючості земель, створення державного резерву продовольства, маркетингові й дорадчі послуги тощо. Хоча починаючи з 2012 р. видатки на фінансування заходів «зеленого кошика» мають тенденцію до поступового зростання, що свідчить про актуалізацію необхідності розвитку інституціонального середовища в аграрному секторі економіки.

Таким чином, незважаючи на наявність достатньої державної підтримки, економічний механізм державного регулювання має чимало проблем, основними серед яких є:

– недостатність використання непрямих заходів державної підтримки дрібних та середніх аграрних підприємств на фоні поступового зменшення фінансування заходів прямої підтримки.

– дефіцит бюджетних коштів та складність механізму їх виділення, що створює загрози своєчасному виконанню домовленостей держави при здійсненні урядом регулівних дій.

– несприятливий інвестиційний клімат і складність умов провадження підприємницької діяльності під час реалізації інвестиційних проектів;

– низький рівень обізнаності учасників інституціонального середовища щодо можливостей одержання ними державної допомоги, складний процедурний механізм і непрозорість її отримання, внаслідок чого основна маса вітчизняних товаровиробників, які такої підтримки потребують, залишаються поза її межами;

– необґрунтоване здійснення бюджетних витрат без належного контролю за їх використанням і без урахування ефективності господарської діяльності реципієнтів сприяє формуванню патерналістських настроїв і гальмує розвиток підприємництва.

До інструментів адміністративного механізму державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки належать стандартизація та сертифікація сільськогосподарської діяльності, ліцензування, патенти, квотування, державні замовлення і контракти, ветеринарний, санітарний та фітосанітарний контроль, адміністративні заборони і обмеження. Їх дія спрямована на впорядкування адміністративних відносин між регуляторними органами публічної влади та суб'єктами господарювання.

Адміністративний механізм державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки спирається на силу державної влади і містить заходи дозволу, заборони, примусу. До відповідних заходів належать:

– відстежування паритету цін на сільськогосподарську й промислову продукцію з метою своєчасного корегування граничних цін;

– визначення пріоритетних напрямів дотацій та інвестицій;

– контроль за дотриманням стандартів на сільськогосподарську продовольчу продукцію;

– установа квот, митного збору на імпорт або експорт сільськогосподарської продукції і продовольства з метою захисту вітчизняних товаровиробників і продовольчого ринку;

- розвиток функцій місцевого самоврядування;
- переорієнтація органів державного управління відповідно до формування якісно нової структури, адекватної ринковій економіці тощо [6].

Соціальний механізм державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки є основою реалізації суспільних інтересів та передумовою підвищення рівня життя населення. Його інструментами є: регулювання рівня зайнятості в сільській місцевості, підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації кадрів, підтримка якості життя населення, пропаганда здорового способу життя серед населення, розвиток сільської соціальної інфраструктури. Проте на сьогодні соціальний механізм має низку вад. На жаль, наслідком його низької дієвості є господарське спустошення місцевості, яке негативно позначається не тільки на стані аграрного сектору економіки, а й на можливості збереження культурної спадщини країни та її регіонів, самобутності, національної ідентичності людей. Аналіз статистичних даних свідчить, що за період 1991 – 2015 рр. суттєво загострились демографічні проблеми села, які проявляються також у зниженні темпів виробництва сільськогосподарської продукції.

Спад аграрного виробництва зумовив падіння доходів та рівня життя населення, зменшення зайнятості сільського населення. Так, частка сільського населення, що мають доходи нижчі за прожитковий мінімум, становить 18,1 %, тобто майже кожен п'ятий селянин є бідним. Основним джерелом доходів селян (58,0 %) стали особисті господарства (які не несуть соціального навантаження, а відповідно не забезпечують фінансування освіти, медичного обслуговування, розвитку інфраструктури в сільській місцевості), що призводить до втрати набутої кваліфікації та не дає можливості забезпечити родині належний рівень життя. Після одержання освіти в аграрних ВНЗ 11 % фахівців погоджуються повернутися в село за будь-яких умов, 17 % – за умови надання гідного житла та заробітної плати, а 72 % взагалі не мають наміру працювати в аграрній сфері [4].

Останнім часом сільські території характеризуються наростанням негативних явищ у життєдіяльності населення з високою виразністю соціально-патологічних проблем (алкоголізм, наркоманія, дитяча та підліткова злочинність тощо), що призводять до погіршення здоров'я сільського населення, підвищення смертності громадян країни, обумовленої способом життя та характером праці, збільшенням

непрацевдатності селян. Так, у 46,6 % від загальної кількості сіл відсутній обов'язковий для кожного села фельдшерсько-акушерський пункт, 70,8 % – не забезпечені дитячими дошкільними установами, 51,4 % – школами, 41,2 % – закладами клубного типу [4]. Спостерігається недостатність обсягів державних капітальних вкладень у будівництво житла, дитячих дошкільних закладів, загальноосвітніх шкіл, шляхів з твердим покриттям, газових мереж тощо.

Інформаційний механізм державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі забезпечує володіння інформацією і використання її в організації виробничого процесу всіма учасниками інституціонального середовища. Його інструментами є програмне забезпечення, інформаційні системи, електронний документообіг, електронні бази даних та електронне врядування. На сьогодні процедури збирання й обробки інформації, необхідної для визначення та контролю цільових показників результативності діяльності учасників інституціонального середовища, не автоматизовані. Так, на мікрорівні і досі існує помітне відставання у використанні сучасних інформаційних технологій.

В Україні на сьогодні відсутня єдина інформаційна база даних, яка дозволяє налагодити співпрацю і прискорити процес реалізації інтересів усіх учасників інституціонального середовища в аграрному секторі економіки з питань:

- вибору продуктивніших технологій, таких як насіння, добрива, інші агрохімікати і механізація;
- ефективного застосування цих технологій, наприклад своєчасного внесення хімікатів;
- повного використання трудових ресурсів;
- оптимального поєднання ресурсів, наприклад вибір найбільш ефективного способу механізації;
- зміни системи господарювання, перехід на виробництво більш ефективних культур;
- зміни зовнішніх чинників, тобто поліпшення організація маркетингу, застосування безвідходної технології при переробці продукції, збільшення частки у вартості реалізованої кінцевому споживачеві сільськогосподарської продукції фермерських господарств, поліпшення транспортування, осушення і зрошування земель, зміна сільськогосподарської політики уряду [16].

Окремим напрямом державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки є становлення самоуправління та саморегулювання на основі підвищення ролі громадських професійних організацій (об'єднань галузевих товаровиробників) з передачею їм частини функцій. Так, на державному рівні значення та роль дорадництва в забезпеченні сільськогосподарської діяльності в Україні сьогодні недооцінені. При цьому варто врахувати, що витрачені державою кошти на підтримку дорадницьких служб та саморегулювальних організацій можуть компенсуватися значним підвищенням ефективності сільського господарства – дослідження засвідчують, що віддача від вкладень у розбудову дорадчих служб найвища порівняно з іншими напрямками державної підтримки сільського господарства, вона становить 15 – 40 % [15]. Проте нині процес діяльності професійних громадських об'єднань в аграрному секторі є розпорошеним, невпорядкованим, нецілеспрямованим. Тому і характер їх взаємовідносин з органами публічної влади, участь у процесах подальшого реформування галузі мають фрагментарний характер.

Висновки. Таким чином, в Україні неповно використовуються можливості механізмів державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки в частині реалізації інтересів як учасників інституціонального середовища, недопущення зниження фінансово-економічних результатів їх діяльності, так і населення задля забезпечення належного рівня якості та безпеки сільськогосподарської продукції. Для поліпшення ситуації необхідно вирішити питання прибутковості підприємств шляхом недопущення високого рівня загальновиробничих витрат і надмірного часового обігу товарів, втрат вирощеного урожаю, удосконалення ланцюгів управління матеріальними потоками, забезпечення населення продуктами харчування за доступними цінами, закріплення позицій сільгоспвиробників на міжнародних ринках і збільшення частки імпортової продукції у внутрішньому споживанні. Окрім того, існує об'єктивна необхідність подальшого удосконалення законодавчої бази в контексті якісного формування та реалізації державної аграрної політики. Перш за все це стосується питань підвищення ефективності використання таких інструментів і механізмів, що зможуть забезпечити комплексний підхід до вирішення існуючих проблем.

Список використаних джерел

1. «Аграрна частина» Держбюджету-2016 // Офіц. сайт Укр. аграр. конфедерації. – Режим доступу : <http://www.lesovod.org.ua/node/27086>.
2. **Анікієнко В. М.** Інституційні засади державного регулювання аграрного ринку на регіональному рівні / В. М. Анікієнко // Теорія та практика держ. упр. : зб. наук. пр. / Харків. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Харків : Магістр, 2010. – Вип. 2(29). – С. 343 – 352.
3. **Державна аграрна політика України: проблеми правового забезпечення** : монографія / за ред. В. Ю. Уркевича та М. В. Шульги ; Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. – Київ : Вид-во О. М. Ешке, 2014. – 268 с.
4. **Дубініна М. В.** Інституціональна трансформація соціальних складових аграрного сектору економіки / Дубініна М. В. // Зб. наук. пр. Вінниц. нац. аграр. ун-т. Сер. «Економічні науки» / редкол. : Калетнік Г. М. (голов. ред.) та ін. – Вінниця : ВНАУ, 2012. – Вип. 3(69). – Т. 2. – С. 53 – 58.
5. **Карпова І. В.** Фінансово-кредитні важелі розвитку агропромислового комплексу України / І. В. Карпова // Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія». Сер. «Економіка» : зб. наук. пр. / ред. кол. : І. Д. Пасічник, О. І. Дем'янчук. – Острог : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2013. – Вип. 24. – С. 211 – 214.
6. **Котух К.** Удосконалення принципів державного регулювання аграрної сфери / К. Котух // Підприємництво, господарство і право. – 2015. – № 9. – С. 32 – 35.
7. **Організаційно-економічні інструменти державної аграрної політики в Україні** : аналіт. доп. / уклад. : В. М. Русан, О. В. Собкевич, А. Д. Юрченко. – Київ : НІСД, 2012. – 88 с.
8. **Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції** : Закон України від 20 верес. 2015 р. № 468/97-вр. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/468/97>.
9. **Про державну підтримку сільського господарства України** : Закон України від 5 квіт. 2015 р. № 1877-15. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>.
10. **Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року** : Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серп. 2014 р. № 385-2014-п. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/385-2014>.

11. **Про основні** засади державної аграрної політики на період до 2015 року : Закон України від 18 жовт. 2005 р. № 2982-15. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2982-15>.

12. **Про Стратегію** сталого розвитку «Україна – 2020 : Указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

13. **Про схвалення** Стратегії розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 жовт. 2013 р. № 806-2013-р. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/806-2013>.

14. **Радченко О.** Структура та форми бюджетної підтримки аграрного сектору України / Радченко Оксана // Економічний дискурс : міжнар. зб. наук. пр. / відпов. ред. Н. В. Семенишена. – Тернопіль : Крок, 2014. – Вип. 2. – С. 193 – 199.

15. **Стратегічні** напрями інституційного забезпечення розвитку аграрного сектору в Україні : аналіт. доп. / Собкевич О. В. (кер. автор. кол.). – Київ : НІСД, 2014. – 45 с.

16. **Циферова Н. Г.** Інформаційне забезпечення механізму державного регулювання агропромислового комплексу / Циферова Наталя Геннадіївна // Наук. зап. [Нац. ун-ту «Острозька академія»] : зб. наук. пр. Сер. «Культура і соціальні комунікації». – Острог : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2012. – Вип. 3. – С. 72 – 78.

List of references

1. «**Ahrarna chastyna**» Derzhbiudzhetu-2016 // Ofits. sait Ukr. ahrar. konfederatsii. – Rezhym dostupu : <http://www.lesovod.org.ua/node/27086>.

2. **Anikiienko V. M.** Instytutsiini zasady derzhavnoho rehuliuвання ahrarnoho rynku na rehionalnomu rivni / V. M. Anikiienko // Teoriia ta praktyka derzh. upr. : zb. nauk. pr. / Kharkiv. rehion. in-t derzh. upr. Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy. – Kharkiv : Mahistr, 2010. – Vyp. 2(29). – S. 343 – 352.

3. **Derzhavna** ahrarna polityka Ukrainy: problemy pravovoho zabezpechennia : monohrafiia / za red. V. Yu. Urkevycha ta M. V. Shulhy ; Nats. yuryd. un-t im. Ya. Mudroho. – Kyiv : Vyd-vo O. M. Eshke, 2014. – 268 s.

4. **Dubinina M. V.** Instytutsionalna transformatsiia sotsialnykh skladovykh ahrarnoho sektoru ekonomiky / Dubinina M. V. // Zb. nauk. pr. Vinnyts. nats. ahrar. un-t. Ser. «Ekonomichni nauky» / redkol. : Kaletnik H. M. (holov. red.) ta in. – Vinnytsia : VNAU, 2012. – Vyp. 3(69). – T. 2. – S. 53 – 58.

5. **Karpova I. V.** Finansovo-kredytni vazheli rozvytku ahropromysloвого комплексу Ukrainy / I. V. Karpova // Nauk. zap. Nats. un-tu «Ostrozka akademiia». Ser. «Ekonomika» : zb. nauk. pr. / red. kol. : I. D. Pasichnyk, O. I. Demianchuk. – Ostroh : Vyd-vo Nats. un-tu «Ostrozka akademiia», 2013. – Vyp. 24. – S. 211 – 214.

6. **Kotukh K.** Udoskonalennia pryntsyviv derzhavnoho rehuliuвання ahrarnoi sfery / K. Kotukh // Pidpryemnytstvo, hospodarstvo i pravo. – 2015. – № 9. – S. 32 – 35.

7. **Orhanizatsiino-ekonomichni** instrumenty derzhavnoi ahrarnoi polityky v Ukraini : analit. dop. / uklad. : V. M. Rusan, O. V. Sobkevych, A. D. Yurchenko. – Kyiv : NISD, 2012. – 88 s.

8. **Pro derzhavne** rehuliuвання importu silskohospodarskoi produktsii : Zakon Ukrainy vid 20 veres. 2015 r. № 468/97-vr. – Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/468/97>.

9. **Pro derzhavnu** pidtrymku silskoho hospodarstva Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 5 kvit. 2015 r. № 1877-15. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>.

10. **Pro zatverdzhennia** Derzhavnoi stratehii rehionalnogo rozvytku na period do 2020 roku : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 6 serp. 2014 r. № 385-2014-p. – Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/385-2014>.

11. **Pro osnovni** zasady derzhavnoi ahrarnoi polityky na period do 2015 roku : Zakon Ukrainy vid 18 zhovt. 2005 r. № 2982-15. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2982-15>.

12. **Pro Stratehiu** staloho rozvytku «Ukraina – 2020 : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 12 sich. 2015 r. № 5/2015. – Rezhym dostupu : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

13. **Pro skhvalennia** Stratehii rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy na period do 2020 roku : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17 zhovt. 2013 r. № 806-2013-r. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/806-2013>.

14. **Radchenko O.** Struktura ta formy biudzhetnoi pidtrymky ahrarnoho sektoru Ukrainy / Radchenko Oksana // Ekonomichniy diskurs : mizhnar. zb. nauk. pr. / vidpov. red. N. V. Semenysheva. – Ternopil : Krok, 2014. – Vyp. 2. – S. 193 – 199.

15. **Stratehichni** napriamy instytutsiinoho zabezpechennia rozvytku ahrarnoho sektoru v Ukraini : analit. dop. / Sobkevych O. V. (ker. avtor. kol.). – Kyiv : NISD, 2014. – 45 s.

16. **Tsyferova N. H.** Informatsiine zabezpechennia mekhanizmu derzhavnoho rehuliuвання ahropromysloвого комплексу / Tsyferova Natalia Henadiivna // Nauk. zap. [Nats. un-tu «Ostrozka akademiia»] : zb. nauk. pr. Ser. «Kultura i sotsialni komunikatsii». – Ostroh : Vyd-vo Nats. un-tu «Ostrozka akademiia», 2012. – Vyp. 3. – S. 72 – 78.

Надійшла до редколегії 23.11.16